

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZS-DOBOKAMEGYEI NÉPTANÍTÓK EGYLETE.

FŐMUNKATÁRSÁK:

KOZMA JÓZSEF és SZABÓ ENDRE.

FELELŐS SZERKESZTŐ:

VÁRADI KÁROLY.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr. Pályázatok s egyéb hirdetések pötty soronként 5 krral számíttatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (lakik a belső-középutczában 31. sz. a.); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — Gazsi József egyleti pénztárnok címén — a kiadó hivatalba (kurta szappanuteza 15. sz. a.) küldendők.

Párhuzam a férfi és a nő természete között.

Szülőkre, tanítókra és nevelőkre nézve fölötte érdekes tudni, hogy a társadalom-tudomány nagymestere — Spencer H. — mint vélekedik legújabb művében (Study of Sociology) a nők és férfiak természetéről, s mindkét nemnek a társadalomra való hatásáról. Kisértsük meg a nagy sociolog nézeteit röviden körvonalozni.

Férfiak és nők egyiránt társadalmi egységek, s mint olyanok arra törekednek, hogy jellemök és cselekvésök bizonyos vonásait rányomják a társas életre. A fő kérdés tehát az, hasonló-e a férfiak és a nők természete? Mert ha az, akkor a nőnem növekedő befolyása nem fogja lényegesen átalakítani a társadalom ábrázatát; de ha nem lesz a felelet, a nők befolyására okvetlenül más áramlatot fog ölteni a társadalom.

Az a tétel, hogy a férfiak és a nők szellemileg egymással egyenlők ép úgy nem áll, mint az, hogy testileg egyenlők. A mily fontos szerepe van a két nem testi különbségének a faj fenntartásában, szintoly nevezotes része van a lelki különbségnek a nemzedék nevelése- és védelmében. Sokan abban a hiszemben élnek, hogy a szülői működési különbségekkel nem jár karöltve a szellemi tehetségek különbsége is; azonban ez a nézet nem egyéb, mint a természet háztartásának arcucsapása. A szerves természetben a lények minden osztálya megtanít arra a törvényre, hogy az erő és működés egymással egyenes viszonyban áll és halad; s vajon egyedül az emberi nemnek adatott volna kiváltság arra, hogy nála a specialis működést teljességgel ne kísérje ahhoz al-

kalmazkodó erély? Privilegiumok gyártása soha sem volt kenyere a természetnek.

A férfi és nőnem testi és szellemi szerkezetét illetőleg két rendbeli különbség van, melyeknek mindketteje eredetileg az atyai és anyai kötelességekhez való alkalmazkodáson sarkallik. Egyik rendbeli különbség onnan ered, hogy a nő korábban fejlődik ki, mint a férfi; mert nála a kisebb nagyobb éltetőerő-tőke a reprodukció kiadásainak fedezésére való tartalékká válik. A nő egyedi fejlődése (evolutioja) megáll, még midőn meglehetősen tápanyaggal rendelkezhetik az organizmus; ellenben a férfi teste addig fejlődik, valameddig az, a mit a tápszerek nyújtanak, az önfenntartásra körülbelöl fölmegey. Ebből származik a nők korábbi érettsége; ebből a testalkati eltérés is. A férfiaknál a testnek ama részei, melyekkel kifelé hatnak, (mint a karok, lábok, a mellkas és annak belrészei) aránylag fejlettebbek, mint a nőknél. Ez okból a nők gyermekkorukban, valamint egész életükben kevesebb szénsavanyt lehelnek ki, mint a férfiak; a mi világosan tanusítja, hogy a nőknél úgy viszonylag, mint általában csekélyebb fokú az erély kifejlés.

A nőknél az egyedi fejlődés korábbi megszűnése következtében valamivel csekélyebb az ideg-izomrendszer fejlettsége, valamint kisebbek a működő végtagok és az azokat működésbe hozó agy, a minek kettős hatása van a szellemre. Egyik az, hogy nem találjuk a nők szellemi nyilatkozataiban azt az általános erélyt, a mit tömörségnek (massivitas) hívunk; másfelől észrevehető rövidséget szenved nálok az emberi természet értelmi és keletlyi részének két legújabb keletü tehetsége: az elvont gondolkodás-erély- és az igazságérzet; az az érzet, mely minden

személyre, tetszés és nemtetszésre való tekintet nélkül vezérli a magaviseletet.

Eme különbségekhez járulnak másodrendben azok, melyeknek kútfeje a férfiaknak és a nőknek gyermekeikhez való viszonya. Ezt a forrást egy kiváló szülői műöszton, a gyámoltalanok iránti vonzalom látja el vízzel. A szülők mindkettejében megtaláljuk ezt a műöszton, s bár mindkettőnél szeretet az, mégsem ugyanaz. A nőnél jóval túlnyomóbb, mint a férfiaknál. A természet nagyobb mértékkel mért a nőknek ebből az instinctusból, mint a férfiaknak. Fényesen tanusítja ezt a gyermekkel való sajátyszerű bánásmódjuk, — e mellett intuitív erejük és magaviseleti alkalmazkodásuk. Hogy ezzel a szellemi sajátyszerűséggel, melynek eredete az ivadék nevelésére viheto vissza, testi sajátyszerűség is jár: tagadni nem lehet.

A nők és férfiak szelleme közti egyéb különbségek a gyöngébb és erősebb fél címén fejlődtek ki. Ha az ember jellemét a civilizáció fájának gyökerén kezdjük vizsgálni, s aztán a fa törzsére és ágaira térünk, úgy találjuk, hogy a gyöngébb nem, az erősebb nemmel való bánásmód által, bizonyos szellemi vonásokra tett szert. A férfiak természetéből brutális jellemvonások rittak ki, mikkel szemben a nő, mint gyöngébb fél, csupán a hozzájuk való alkalmazkodás által birta magát fenntartani. A nőt most a tetszeni tudás, majd a helyeselni-, másszor ismét a rábeszélési tudás mentették meg a férfiak kegyetlenkedésétől. Eme jellemvonások nélkül a nők korán eltűntek, s minél kevesebb gyermeket nevelhettek volna.

A mely nő, a barbar időben, férjének egyetlen mozdulatából, egy hangjából, arcának egy vonásából föl birta fedezni azt a szenvedélyt, mely benne keletkezőben volt: nevezetes veszélyeket került ki. Természetes, hogy ily viszonyok közt azok maradtak fenn, kik e téren legtöbb erőt fejtven ki, ama mesterségben legjártasabbak voltak. Ez az erély, folytonos gyakorlás és öröklés útján azt a női vonást állandósította meg, mely keresve-keresi a helyeslést s örvend, ha modorát a legutolsó hajszálalig ahoz szabhatja. Innen van, hogy azt a női ügyességet, mely a küljelekből azonnal kitalálja a lelki állapotokat, általában csekélyebb mérvben találunk a férfiaknál. E tekintetben felvilágosít az a körülmény is, hogy a férfiak soha sem függtek egymástól úgy, mint a nők a férfiakra voltak utalva — házi körben és házi körön kívül egyiránt.

Valamint a madarak tollazatáról, a rovarok örökölt tarka szinezetéről a nemi különbségekre azonnal ráismerünk: szintúgy öröklődnek az emberi nemeknél nemzedékről nemzedékre a feltünő vonások. Igaz, hogy ez az öröklés gyakran korlátolt, a mennyiben a dél-amerikai indiánoknál és némely néger-törzsek-nél a nők és férfiak kevésbé különböznek egymástól, mint a magasabb fejlettségű törzsek kebelében; de az európai és keleti nemzetek fiai és leányai közt szembeötlő kisebb-nagyobb testi és szellemi különbség elég érdekesen illusztrálja a nemi öröklés korlátozó befolyását.

A férfi és a nő szellemében való egyéb eltérés a két nem egymásközti viszonyából ered. A férfi erély-nyilatkozata a nők ragaszkodására elhatározó hatással van. Avagy mi történt volna az emberiséggel, ha a nők a gyöngé férfiakat az erőteljeseknél többre becsülték volna? Okvetlenül az emberi nem fokozatos elsatnyulása. A nőknek a hatalom iránti bámulatából értheto meg az az ő néha félremagyarázott jellemvonásuk, hogy állandóbban ragaszkodnak oly férfiakhoz, kik velök rosszszul bannak, de a kiknek vadságával hatalom párosul, mint oly gyöngé egyénekhez, a kiknek csak az a híja, hogy a szelidség miatt, mint a vaj, elolvadjanak.

A nőknek a fensőbb hatalom és erő iránti eme hódolatából eredő emóciója, egy nevezetes tünemény megmagyarázásának a kulcsa. A magasabb hatalom bámulása a vallásos érzetnek egyik alkatrésze; s innen van, hogy a vallásos érzet általában fejlettebb a nőknél, mint a férfiaknál. A történelemből azt olvassuk, hogy a görögöknél a nők fogékonyabbak voltak a vallásra, mint a férfiak. A japániak templomaiban ritkaság nőkn és gyermekeken kívül másokat látni. A természeti népeknél nem egy törzsre találunk, a melyek nő tagjai több istent hisznek, mint a férfiak. Az a tünemény, hogy a mi kath. országainkban a nők búzgósága jóval tultesz a férfiakén, teljességgel nem a nevelésnek tulajdonítandó, mint sokan hiszik, hanem mélyebben rejlő természeti okoknak. Szintén emez okoknak kell feltudni, hogy a nők nagyobb tisztelettel viseltetnek minden iránt, a mi hatalom nyilatkozata és tekintély szimboluma — jöjjon az akár kormánytól, akár társadalomtól.

A mondottak nyomán világos, hogy jogosult az az előzetes föltevés, a mely szerint mindkét nemnél az illető szülői kötelességekre való alkalmasság egy-

iránt szellemi eltérő vonásokkal és testi különbségekkel jár. A miveltség hajnalán a primitív nő természete a primitív férfi természetéhez alkalmazkodott és ez az alkalmazkodás tovább megy diadalról-diadalra. A mint t. i. a civilizáció haladtával a férfi természete mind magasabb társas követelményekhez szabja magát, azzal egyenlípést tart a nőknek a férfiakhoz való magukalkalmazása is, a minnek végcélja a köztük levő különbségeknek kevesbitése. Valószínűen a közel jövőben hanyatlani fog a fizikai erőnek és a vele járó szellemi vonásoknak a kedvelése; ellenben azok a vonások lesznek kapósak, a melyekkel társadalmi befolyás jár. Ehez járul a nőknek olyatén magasb miveltsége (ez alatt nem a puszta nyelvtanulást és a szeltében virágzó utálatos beverklizést értem), mely nem a kelletén túl való fizikai erőfeszítéssel jár, és a mely bizonynyal enyhíteni fogja az ellentétet.

A két nemnek a fentebbi tudományos mérték alá állításából önként következik, hogy a gyámoltalan iránti vonzalom, a mi az anyává lehető nőnél határozottabban nyilvánul, mint a férfiaknál, átjárja a nő gondolat- és érzelem körének minden zugát. Ez az emóció kevésbé fejlett elvont igazságérzettel párosulván, a nő sokkal jobb szívvvel könyörül, mintsem igazságot szolgáltat. Az az anyai ösztön, mely repes örömben, ha érdemre való tekintet nélkül jót tehet, fölébred a nőben, mihelyt a segélyért esdő gyámoltalanság szavát hallja, s egyszersmind beviszi a társas életbe az igazság helyett a nagylelkűséget. Hasonló törekvés származik a női értelem ama képességéből, a mely a konkrétet és közellevőt többre tartja az elvont- és távolinál. A nőknek eme tehetősége röptében bánik el a személyessel, közvetlenül és a különössel; ellenben örömet ott hagyja az általánost, a személytelent. Az egyszerű, közvetlen következmények élénk képzelete kiveri fejökből a bonyolultakat és távolesőket. Legjobban kirí ez a különbség a szülőknél gyermekeik iránti magaviseletéből. Az anyák rendesen gyermekeik jellemét az ő jelen magaviseletök ablaküvegén nézik; ellenben az atyák meszszelátó csövet alkalmaznak azokra, s jobb jövő reményében elfojtják szívöknek ajkukra nyomuló hangját.

A közvetlen jóra és rosszra való eme tekintet vezérli a nők ítéletét a nyilvános ügyekben is. Másfelől hatalom iránti ösztönszerű hódolatuk bizalmat gerjeszt bennök minden iránt, a mi imponáló hűhó-

val jár. Innen az ő konzervatív természetök, s a politikai és egyházi hatalom öregbedésében való bizalmuk. Hogy eme kiváló női szellemi vonások közvetve és közvetlenül nagy szerepet vittek már a társas élet alakításában: nem szükség bizonyítgatnunk. Közvetve ők módosítják a férfiak nézeteit és érzelmeit elsöben mint anyák a nevelésügyben érzelmeiknek és gondolataiknak gyermekeik előtt való nyilvánítása által; aztán a házi és társas érintkezésekben a férfiak nyilvános tetteinek tudatosan vagy öntudatlanul való módosítása és színezése által.

Körvonaloztam nagyjában Spencer nézeteit. Kiki maga alkalmazhatja azokat a családra, hol mint mult alkalommal (e lapok 4. 5. sz.) fejtegettem a munkamegosztás elvének diadalra kell jutnia. Ez úttal csak annyit kívántam megjegyezni, hogy a tudománynak az a komoly szava bizonyosan legalkalmasabb szer azon káprázatok elpárologtatására, melyek a „nő-emancipáció“ hőseinél csillogó frázisokkal kezdődnek s az ellenmondások létráján fent a képzelenségekben végződnek. A női és férfi természet összehasonlításában sohasem szabad szem elöl téveszteni a normalis szellemi erély határát. Specialis stimuláció következtében az egyik ép oly jól produkálhatja azt, mint a másik: de azért ép úgy megmarad a két nem közti szellemi különbség, mint nem jut eszünkbe a férfi fizikai természetét a nőével azonosítani abból a kivételes esetből, hogy éhség idején, specialis izgatószerekkel, a férfi emlőből tejet tudtak kicsalni a haldokló csecsemők megmentésére.

Felméri Lajos.

A rajztanítás módszere.

II.

(Befejező közlemény.)

A rajztanítás feloszlik szabadkézi és mértani rajzra. Amaz átkarol mindent, a mit rajz által fel lehet tüntetni, emez annak csak egy részét s amaz, mint általános képzőeszköz, megelőzi emezt. A mértani rajznak nincs helye az elemi iskolában, részint mert nincs rá idő, főleg pedig azért, mert ez előtt vagy legalább ezzel egy időben mértant is kell tanítani, a mely tan nélkül a mértani rajzolásnak nincs helye.

Még a ponthálózatos rajzolás elhagyása után is ajánlom a fekete táblára való előrajzolás, vagy (a mi által sok időt nyerünk) a fali mintákat, melyek oly nagyok, hogy minden tanuló által láthatók. Ezen kívül meg kell magyarázni a részek viszonyait az egészhez, elő kell adni a ki-

vitelre vonatkozó fogásokat, mert ezek értésének hiánya mindig nagy nehézséget okoz a tanulónak, a melyet gyakran mindenféle tilos eszközzel is igyekeznek legyőzni. A tanító mindig mutassa fel a rajzolandó alakot a természetben is, ha lehetséges. Az előrajzolásnak nagy előnye abban áll, hogy a tanuló látja miként áll elő a kép, a magyarázat mindeniknek (t. i. az egész osztálynak) szól s a tanulók haladása egyenlő, úgy hogy a rest is kénytelen a többiekkel lépést tartani. Fontos azonban, hogy a tanuló ne kövesse szolgailag az előrajzolást, hanem annak utmutatása szerint — a lehetőleg — miúdig más mértékben készítse a maga rajzát. Így az ő rajza sem lesz pusztán másolás, hanem önálló működés eredménye.

Egyébiránt, ha e fokon, a mely a rajzitanítás 2-dik fokának nevezhető, ajánlom is a táblán való előrajzolást, vagy a falí mintákat, azért még sem zárnám ki teljesen a rajzmintákat, mert ezeken kell meglátni a tanulónak, hogy miként kell kidolgozni a rajzot. Szép kidolgozásra nem alkalmas a tábla és a kréta. Tehát már csak ezért is azok a tanulók, kik rajzaikat gyorsabban és jól végzik, megjutalmazhatók azzal, hogy minta után rajzoljanak, de más mérték szerint.

A vonalak, szögök és a közönséges geometriai alakok rajzoltatása után következnek a diszitmények (ornamentek). Ilyeneket mindenütt találhatunk; igen pl. a festett szobában, a kemenczén, a butorokon, az épületeken, edényeken, ruhákon. E szerint önként ajánlkozik a diszitmény a rajzolás tárgyául; de meg is kell erre az alkalmat ragadni, mert ez inkább ébreszti a szép alak iránti érzéket, mint a rajzolás más iránya.

A választásnál arra ügyeljen az ember, hogy oly diszitményt válasszon, a melyet a tanuló ismer és ért, és a melyhez növény kölcsönözte az alapeszmét. Tájképek, melyekhez sok idő és tehetség szükséges, fejrész, mely több érettséget kíván, eszközök, butorok, (némely edényt kivéve) melyek az izlést nem fejtik, ki vannak zárva e fokon; annál is inkább, minthogy ezekhez távlatlan (perspectiv) is szükséges, a minek felfogására, megértésére és helyes alkalmazására a növendékek e korban még nem elég fejlettek.

Végül megjegyzem, hogy a rajzitanítás az első és második fokon még nem foglalkozik árnyékolással s megelégszik jó körrajzokkal is. Legfeljebb az egyik oldalon alkalmazhatók oly árnyékvonalok, melyek a rajzot jobban kiemelik.

A gyakorlatok fokozatos menete e fokon a következőkből áll:

a) Egyenes vonalak:

1. Az egyenes vonal felosztása páros és páratlan, egyenlő részekre.
2. Vízszintes, függélyes és ferde vonalak növekedő hosszúságban.
3. Egymást különböző szögben vágó vonalak.
4. A derékszög felosztása páros és páratlan számú egyenlő részekre.

5. A különféle háromszögek.

6. A négyszögek.

7. A négyzet (Quadrát) oldalainak felosztása és az osztópontok összekötése különféle mustrákra, pl. koczkás, padozat-, mosaik-, és szőnyegmustrákra.

8. Geometriai vonaldiszitmények (Maeander, körzifrázatok).

9. Különféle testek egyszerű körrajzai.

b) Görbe vonalak.

1. A kör. A vonalak a körben és körön.

2. A kör felosztása 5 és 10 egyenlő részre.

3. Alakok rajzolása, melyek a szabályos 5 és 10 szögön alapulnak. (Boglárok, csillagalakzatok.)

4. A kör felosztás 6 és 12 egyenlő részre.

5. Alakok rajzolása, melyek a szabályos 6 és 12 szögön alapulnak.

6. A kör felosztása 4, 8, 16 egyenlő részre.

7. Alakok rajzolása, melyek a 4, 8, 16 szögön alapulnak. (Boglárok, koczkázatok, mosaik s más alakok.)

8. A hullámvonalak, kigyózdók, csavar- és csigavonalak.

Egyenlőtlen görbe vonalak.

1. Az egyenes vonal a görbével összekötve, (csillagalakok, boglárok, karfadiszitmények).

2. Egyszerű levél- és virágalakok.

3. Egyszerű diszitmények, edények.

Ebből állana az elemi IV. és a középtanodai I. osztály feladata. Hanem, ha az óraszám nem emelkedik, marad ebből elég a II. középsik. osztály számára is.

A rajzolás a harmadik fokon feloszlik szabadkézi- és mértani rajzra. A szabadkézi rajzolás először jó minták utáni másolásban áll; azonban most már fő súlyt kell fektetni a valódi testek rajzolására vagy a természet utáni rajzolásra.

A minta utáni rajzolást több oldalról szigoruan elítélték. Schmid Péter s a Dupuis testvérek egyenesen azt akarják, hogy a tanulók csak testek után rajzoljanak. Schmid azonnal testrajzzal kezdi tanítását, tehát kihagyja a vonal- és a lap- vagy térrajzra vonatkozó előgyakorlatokat. Sőt nála már a kezdet is geometriai rajzra van alapítva, s már legelején is alap- és homlokrajzhoz fogat, a mi mégis inkább kifejlett ész dolga. Dupuis a tanulónak a geometriai és a távlatlan (perspectiv) fogalmakat szemléltetés által akarja magyarázni és e célra drótból készít alakokat, melyeket fehérre fest és a fekete tábla elébe állit, hogy a drot- vagy sodrony minták által ábrázolt testek főbb vonalai úgy szólva maguk rajzolják le magukat a táblára. Ezután veszi elő a fatesteket, főszmintákat (modelle), stb. Tagadhatatlan, hogy a Dupuis-féle módszernek egy jól átgondolt alapeszme szolgál alapjául, mely mesterileg van keresztül vite kezdettől végig, de fölteszi a tanulóról, hogy a technikával tisztában van. De a kellő technikai ügyesség kifejtését csak előrajzolással, vagy jó minták használatával lehet elérni; mert itt a szavak magukra nem sokat érnek s kielégítő utasítást épen nem adhatnak. Hiánya

e rendszernek még az is, hogy a drót és a mértani fa-
minták lerajzolása által a tanulók izlése nem fejlődhetik
ki eléggé.

Véleményem szerint a minta utáni rajz váltsa fel a
modell utánit. Az utóbbi választását illetőleg természetes,
hogy kezdetben minél egyszerűbbet válasszon az ember
és a távlattani rövidítéseket kerülje. A fődolog itt is a he-
lyes körrajz és csak azután a plastika, melynek megérté-
séhez szükséges némi magyarázat a távlat- és árnyéktan-
ból. De minthogy ez nehéz tan, és több geometriai ismeret
tétélez föl, mint a mennyit e fokon várhatunk, a táv-
lattan nem állhat abban, hogy az ember szerkesztés (con-
structio) vagy vetület által állítsa elő rajzát, a mint ez az
építész feladata lehet, a kinek saját alap- és homlokrajzá-
ból kell kimutatnia az épület alakját; hanem, hogy a ta-
nuló tapasztalati uton tanulja megismerni azon legszüksé-
gesebb törvényeket, melyektől a távlat látványai függenek,
feltételeződnek. Ezek megmagyarázására szolgál egy alkal-
mas, elég nagy mennyiségű tanszertár geometriai testek-
kel, hogy ezekből festői összerakásokat lehessen csinálni pl.
lépcsőzetet, oszlopokat, kereszteteket, obeliszeket, párkány-
zatot stb. Az árnyéklattant is csak tapasztalati uton kell
tanítani, és hogy az árnyéklattant annál tisztábban lehessen
látni, az alakok legyenek fehér-szürke festékekkel befestve.

Nagy fontossága van továbbá a világításnak. Egye-
nes napfény mellett lehetetlen a modell után rajzolni; te-
hát arra kell ügyelni, hogy ezek az órák oly időre esse-
nek, mikor a nap nem süt a terembe. Sajnálandó, hogy
az ablak rámak még a mostani rajziskolák legtöbbjében
is oly sok keresztfából állanak, hogy azok által a világos-
ság többszörösen megtörődik s többszörös árnyék áll elő,
a mi könnyen félrevezeti a tanulót.

A természet utáni rajzolásra különösen alkalmas a
diszitmény, mivel más testnek nincs oly tiszta geometriai
kiterjedése. Ezért diszitmények helyes rajzolására aránylag
könnyen is rá lehet vezetni a tanulót. Tehetségesebb nö-
vendékek a diszitmény-rajz jelentékeny gyakorlata után
megkezdhetik a fejrjzot is.

A model felébreszti a tanuló bizalmát önmaga, to-
vábbá a vágyat és bátorságot a munka iránt, mivel rajzai
többé nem másolások, hanem eredetiek.

A mesterileg árnyékolt mintákon tanulja meg a nö-
vendék a módot, a mely szerint elérhető a domboruság ár-
nyékolás által.

A fokozatos haladás e fokon a következő:

1. Diszitmények, edények rajzolása minták után, de
nagyított mértékben.
2. Ilyenek rajzolása természet után szemben fölállitva
és csupán körrajzzal.
3. Oktatás a vonal-távlat és árnyéktanból.
4. Távlati rajz. Vonalok, lapok geometriai testek
árnyék nélkül és árnyékolva, a készülék segítségével.
5. Festői csoportozatok lerajzolása árnyékkal.
6. Nagyobb testek távlati lerajzolása gyakorlottabbak
számára.

7. Rafzolás a diszitmény-modellek után.

8. Árnyékolt minták másolása.

9. Gyakorlottabbak számára: ember-, állat- és nö-
vényrészek. *)

Graf Jakob.

A családi és iskolai nevelés bajai és akadályai falun.**)

II.

(Befejező közlemény).

Iskoláinkról írni — értem a felekezeti nagy
részét — s azokat ismertetni, valóban idő- és papir vesz-
tegetésnek találok. Tudjuk róluk, hogy azok jó része pa-
rodiaja a nevelő intézeteknek. — De mit tegyünk?!.. A
felekezetek konokul ragaszkodnak autonómiájukhoz, s ha
bár az a nemzet érdeke ellen és az emberiség rovására
történik is, még is vonakodnak az államnak átadni iskolá-
jukat. Az állam pénzviszonyai pedig nem olyanok, hogy
megbírnia az iskolák fenntartása terhét. Legalább sokan
ezt hangsúlyozzák.

Nagyon tisztelen én a felekezetek autonómiáját, de
csak addig, a míg az a közjó előmozdítását nem gátolja,
ekkor azonban mint veszélyes fekélyt távolítanám el az
egészséges törzstől.

Hogy pedig az állam képtelen lenne az iskolák fenntartásának terhét elhordozni; azt nem értem.

Ha tud alapot teremteni arra, hogy a tekergő nap-
lopótól a vad betyár Rózsa Sándorig, államunk minden
gonosztevője tisztességes ellátásban részesüljön: miként ne
juttathatna kellő ösztöveget a népnevelés ügyének. Mert te-
kintsük csak meg országos fegyintézeteinket, a melyekben
a társadalom fekélyei ápoltatnak, és mit látunk? — Azt,
hogy ezek — a mivelt világ példájára — pompás,
egészséges és jó izléssel készült paloták, a melyekben és a
melyek körül rend, tisztaság, sőt kényelem honol. Az apa-
és gyermek gyilkos, a rabló és gyújtogató, a kik ezeket
tettek szencsétlenekké, itt — átlépve a Lethe vizét — a
leghumánusabb bánásmódban részesülnek. — Egészséges
táplálékukat pontosan megkapják. Az emberiség zaklatásá-
ban és üldözésében kifáradt testüket tiszta nyug-ágy várja.
— Értelmes orvosok állanak rendelkezésükre, a kik nem
csak egészségükre ügyelnek, de a magas és világos szobák
üde levegőjét is fokok szerint határozzák meg. S hát is-
koláink! Ezek jó részben büzhödt börtönök, a mult szá-
zadból; és tanítóink viskókban lakó s éhező napszá-
mosai a társadalomnak.

Azonban korántsem arra céloznak az én szavaim,
hogy gonosztevőinkkel embertelenül bánjunk, de igen is
arra, hogy ne ápoljuk gondosabban, féltékenyebben a tár-

*) Ezeken kívül a t. szerző munkálatában még a geometria
rajzra s annak tanmenetére is kiterjeszkedik; de mivel e rész ke-
vésbé érdekelheti a népközlőket, mi azt egészen mellőzzük.

A szerk.

***) E cikk I. része megjelent e lap 12-ik számában.

sadalom fekélyeit, mint annak hasznos munkásait, és ne áldozunk véres verejtékünkől pazarabban a gonosztevők ellátására, mint a nemzet jövőjét képező édes gyermekeink nevelésére.

És most elérkeztem a kérdések kérdéséhez, ahhoz, a melyet e lapok t. szerkesztője is felvetett és féjtegetett már e lapban, ehhez t. i. „Ki nevelje gyermekeinket?”

Kísértünk meg ehhez is hozzászólni.

Nevelje gyermekeinket:

1-ör is az állam, mint a kinek érdekében áll a jó állampolgárok nevelése.

Egész a jelenkorig a népnevelés gondját az egyház hordozta, saját intenciójából, csaknem minden külső vagy felsőbb pártolás és segélyezés nélkül, s igyekezett is ezen elhivatásának, a mint az adott körülmények között csak lehetett, megfelelni. — Ma már a viszonyok változtak. — Az állam a maga teendői közé számítja a népnevelés gondját. Es igen helyesen. — Neveljen az egyház a szeretet lelkétől áthatott, jó keresztyéneket, — az állam pedig neveljen erkölcsös, s a közjót szíven hordozó, becsületes állampolgárokat.

Ertse meg az egyház a kor szavát, — rendezzük a munkát, hogy jobban végezhesük. —

Nevelje gyermekeinket:

2-or az állam, mint a ki a nevelés ügye célszerű keresztül vitelére a legtöbb segéd eszközökkel rendelkezik.

Míg egyháziilag kezeljük iskoláinkat — kivéve a kivéteket — a célt még csak meg sem közelíthetjük. Valjuk be őszintén, a mit úgy sem lehet és nem is kell titkolni, hogy a hajdani papi tekintély kora hanyatlóban van. Már ma az iskola ügyei rendezésénél, a makacs szülők megbüntetésénél, nem nélkülözhetjük a polgári hatóságot; míg az államnak jogában és hatalmában van az alttalókat a törvény tiszteletére reá szorítani — Reá szorítani arra, hogy igyekezzenek az állam minden egyes polgára oda működni, hogy nemzetünk a mivelt nemzetek színvonalára küzdhesse fel magát. Ez pedig — tekintve népünk miveltési fokozatát — csak is a hatalom szava által érhető el.

Törvényhozásunknak kell kitalálnia a módokat nevelésügyünk előmozdítására, nekie kell elhárítania az akadályokat, melyek bénítólag hatnak a cél elérésére.

Hisz mit tehet most a tanító, vagy a pap, mint iskola felügyelő? . . . Ha elég erélyes, a mulasztók névsorát átadja a külső tiszti hatóságnak, és ezzel elkezdte a vezeklést. — Pandurok szállanak ki a községekbe. Foly az átok a papra, tanítóra; a pap, tanító és nép között az anynyira szükséges bizalom köteléke elszakad, gyűlölet, boszú, — még pedig legtöbbször tettekben is nyilvánuló boszú — támad a megbüntetettek szívében,

a míg végre a jó békeség kedvéért kénytelen az egyház előljáróság szemet hunyni a mulasztásokra, ha meg akar élni hivei, hallgatói között. Természetesen másként lenne ez, s több sikere volna a mulasztások miatti megintéseknek, ha az iskolába járásra kényszerítő törvény, közvetlenül az állam közegei útján, az illető községi hatóság, által hajtathatnék végre.

Szükséges lenne továbbá, hogy az állam szabályozza a körülményekhez képest célszerűbben a tan-időszakot.

Egyik nagy hibánk a közelebbi időben, a miért ugyan meg is lakóltunk, az volt, hogy egyszerre nagy nemzet akartunk lenni. Követni akartuk gyenge erőnkkel, a már megizmosodott nagy nemzeteket; beleelegyedtünk nagyszerű vállalatokba, terveztünk, építkeztünk s intézkedtünk sokat és nagyban, — szóval: gőzerővel akartunk haladni. Nem esuda aztán, ha sok intézkedésünk nem üti meg a tizenhárom próbát.

Gyarló nézetem szerint ilyen elhamarkodott intézkedés volt a többek között, a 8 havi iskolai tanfolyam általános kötelező kimondása is. E törvénycikk által a vidéki nép, a mely csaknem kizárólag földművelésre és barom tartásra van utalva, bizonyára sokkal több kárt vallott anyagilag, mint a menyinyit nyert szellemileg. — Ugyanis e törvényvel egyszerre ezer meg ezer családtól, s — talán — a legszorgosabb dolog időben vontunk el 2—3 olyan munkás kezét, a melyek elvesztését az amugy is szegény nép — a legnagyobb áldozattal is — csak alig pótolhatja és pótolhatja,

Tekintve azért — népünk jelen nyomasztó viszonyai között — nem csak azt, a mi hasznosabb, hanem azt is a mi kivihetőbb a gyakorlati életben: én legfeljebb 6 havi iskolai tan-időt határoznék évenként, a másik 6 hó alatt pedig beérném hetenként egy-egy napi gyakorló iskolával is.

Végre nevelje gyermekeinket:

3-or is az állam, mert ezen terüt ő hordozhatja legkönnyebben, a nevelési adó kirovásával.

Ha ezelőtt 6—7 évvel kezdett volna az állam nevelési adó címen róni ki és szedetni bizonyos összeget, az így begyűlt pénz, mostanig már oda nőtte volna ki magát, hogy abból az egyes községek némi hozzájárultával az iskolák mindenütt felépíthetők lennének. De kezdeni most sem késő. Fizesse a tanítókat az állam, mentse fel őket a mostani nyomorult, és lealázó fizetéstől, és ennek alapján mondja ki minden tartozkodás nélkül a nevelési adót. Ez újabb adó, a mely bizonyosan el nem szegényít, legnagyobb horderejű és legüdvösebb kiadásunkat fogja fedezni.

Mike Lajos,
zsoboki ev. ref. lelkész.

T Á R C A

Fel és alá; fel és alá!

(Dr. Feuchtersleben „Oscilla et tior” című értekezésén nyomán szabadon.)

Az ember élete, valamint az egész természeté, ellentétekből áll, a melyek egymást követik, kísérik, feltételezik.

Az egyensúly egy törvénye uralkodik a világmindenségben, a melyben az ellentétek, nyilatkozataik által, önmagukat fejtik meg. Ez egyensúly eredménye az az örökös érverése a természetnek, a mely életet lehell a világegyetembe, s

a mely abban minden élet folyamát fenntartja, szabályozza és biztosítja.

A béke és magány gyermekei: a növények csendes, rendszeres képződésénél is az egyensúly e törvénye nyilvánul. A természet a növényeket csomókból csomókká alakítja, a mi közben termő erejüket összehúzódás által mindig mintegy gyűjti, tömöríti, hogy azután a kiterjedésben annál elevenebb működésbe hozhassa. Így uralkodik e typus mindenütt és mindenben. A teremtés birodalmában nincs előny hiány nélkül, uyeresség veszteség nélkül, emelkedés esés nélkül, s nincs viszály kibékülés nélkül. Így változik az ember életében is az álom és ébrenlét, az erőfeszítés és elbágyadás, az öröm és fájdalom épen mint a be- és kilélegzése az éltető elemnek. Lételünk egy folytonos körforgás, a melynek hullámzatai mind ilyen változásoktól függenek.

Minél erőteljesebb e mozzanatok egyike, annál élénkebben követi ezt nyomban az a vele ellentétes másik is, melyet előidézett. A ki nagyon gyorsan jár egy ideig, annak később annál lassabban kell járnia. A ki egy nap alatt két nap munkáját akarja elvégezni, bizony számíthat rá, hogy a következő napon oly kimerült, oly bágyadt lesz, hogy idejét legnagyobb részben tétlenségben kell töltenie. Minél nagyobb az ébredő izgatottság, annál mélyebb és tartósabb lesz álma. Minél hevesebb az akarat, a vágy, annál könnyebben csillapul is le.

A legvadabb állatok a legszeledithetőbbek is egyszerűsre, és az oroszlán-természet azon mértékben, a mint a legnagyobb dühvel tör ki, a legnagyobb nyájaságra is képes. Minél szabadabban, hatalmasabban nyilvánul eszünk, annál lehetségesebb valódi vonzalmunk a közélet érdekei iránt. De ha ez ellentétek erőteljesen, fokozva, gyorsan követik egymást, könnyen megfogható, könnyen érthető, hogy az élet rendre önmagát emészti fel, és pedig annál előbb, minél gyorsabban következnek, a csak most említett változások egymásra. És viszont, ha az élet csak egyoldalulag, s egy irányban működik, rendre elveszti ama változatosságot, a mely nélkül nem állhat fenn, mert az tulajdonképi lényege.

Minden attól függ, hogy ismerjük az ellentéteket, és bánni is tudjunk velök. Ezért boldog ember csak az, a ki annyira vitte, hogy ott a hol a kialvó életre temetői nyugalom akar borúlni, a megújuló harezot önmagában fel tudja ébreszteni; de ott is, a hol e harc lényének erőt szétrombolással fnyuegeti, azt lecsendesíteni is képes, és a kedély egy bizonyos állandó ereje és nyugalma által az egyensúlyt és kibékülést létre tudja hozni. Hogy ezt elérhessük, első követelésünk: önmagunkat megismerni, önmagunkon uralkodni. Nem elégségés ételünkre és italunkra ügyelnünk, a nyugalmat és mozgást megfelelőleg kimérnünk, Hnfeland hosz-élettanának második részét könyv nélkül megtanulnunk, vagy rhapsodiákat olvasnunk az érzés, akarat és gondolkodás befolyásáról az ember jólétére. Mi többet követelünk, — mi követeljük: kövessünk el kényszert magunkon, tanuljuk megismerni, kiképezni ma-

gunkat, erkölcsileg s értelmileg; és tapasztalni fogjuk mit tesz az: egészség az ember integritása.

És senki se mondja: én ily erőfeszítésre képes nem vagyok, nekem nem adattak ahoz mért erők! Belső élet, melynek feltevésén minden követeléseink alapúlnak; szellem, mely képes vagy képesíthető, a testen uralkodni, mindenkinek adatott, a ki e sorokat olvasni és magát azok ellen védeni tudja; és — legalább bizonyos mértékig — mindenki azzá lehet, a mivé lennie kell.

Komoly tevékenység és hoszas türes után az öröm és pihenés szükségét és annak kielegitési vágyát senkire sem kell ráerőszakolnunk, senkitől sem szabad elvitatnunk. Önmagától jelentkezik az, a mint a hogy a jóságos természet ismételt erőfeszítések után önként üdítő álomra hív, és ellenállhatlanul jótékony szenderbe ejt. Legfeljebb a tudomány roppant halmazai között szüntelen böngésző tudóst kellene az élet- és természet ama parancsaira figyelmeztetnünk, a melyek még büntetlenül soha át nem hágattak, És ha Mephistó doktor Faustnak egyéb szolgálatot nem tett volna, mint hogy tudós köpenyét szellőzteté, a doktor úrnak ezért még nem kellett volna kétségbe esnie.

De a valódi miveltségnek már magas foka, vagy finom, keveseknek adott tapintat kell ahoz, hogy a mámor vagy az élvezek mulattató játékában a komoly valóság és fájdalom szükségét érezzük.

Pedig a fájdalom nem csupán fűszere: hanem fel-tétete a valódi, éltető örömmnek, mint a hogy éjnek kellett és kell lennie, hogy nappal lehessen, és hogy az a maga eleven körforgását futhassa.

A természet mindig tudja, mit cselekszik, és áldásait nagy mint csapásait egyaránt szeretetből osztogatja. Ezért a rózsákat tövisekkel társította, és a ki minden fájdalomunktól megakarna szabadítani, azokkal elvenné egyszerűsre örömeinket is. Kedvetlenség az ember összekeverékében a kovász, a melynek ingere nélkül elvégre is megpenészednénk. Véletlen okból származott csekély hoszszúság gyakran megment a búskomor hangulattól, mely ellen hoszszas ideig is semmiféle szer sem használt volna.

Gazdag, életunt, télen emberek első sorban azok, a kik a hypochondria gyötrelmeinek áldozatául esnek, — szóval oly emberek, a kik az élvezetek egész telyében kéjelegve, a balgatogoktól boldogoknak neveztetnek. Egy bennök mélyen elrejtett szózat szüntelen üldözi őket az önkínzásra, mert létökben egy hézag van, melyet az élvezek nem képesek betölteni. A bölcs ember megelőzi e kínzó érzéseket, s felkeresi még az árnyat is, a mely az élet tikkasztó zarándok utain nélkülözhetlen. S méltán is, mert ugy a szerencse vakító hevében, valamint a szerencsétlenség komor éjjelén egyaránt leselkedik a kísértés. A ki ezt megtanulta ismerni, a helyett, hogy a rossz eredetén hasztalan tépelődnek, az a fájdalom titokteljes intó szózatát az öröm zajában is minden télelem nélkül, sőt a gondviselés csodálatával fogja meghallani, megérteni, s a midőn kell keble legtítkosabb rejtekéből egyenesen maga szólaltatja meg e hangot. Ez az élet művészetének a legfelsőbb magaslata, a melyre nehéz eljutnunk, de ha felértünk egy-

szer rá és megállottunk rajta, csak ekkor érezhetjük igazán, hogy boldogok és nyugodtak vagyunk. Erre törekedjünk tehát mi is, s e felé vezessük tanítványainkat, tanításunk, nevelésünk és az életnek minden intései, tapasztalatai és küzdelmei útján!

Cirják Albert.

Vegyesek.

— **Meghívás.** A „kolozs-dobokamegyei néptanítók egylete“ f. évi rendes közgyűlését Kolozsvárt, november 3-ik és 4-ik napjain, a városháza nagy termében fogja megtartani, — az előértekezletet pedig november 2-ik napján d. u. 6 órakor a városi polgári iskola helyiségében, a hol a közgyűlés részletes programja közzé fog tétetni. A közgyűlés fő tárgya lesz: egyletünknek tantestületté átalakulása az új alapszabályok alapján. E közgyűlésre, a melynek érdekessé és tanulmányosságá tétele érdekében a rendező bizottság mintatanítások és felolvasások tartásáról is gondoskodott, tisztelettel meghivatik az egylet mindenik tagja, a kolozs-dobokamegyei tankerület községi tanítói, s általában a tanügy iránt érdeklődő közönség. A vidéki tagtársak közül azok, a kik a közgyűlés ideje alatt ingyen szállásban hajtanak részesülni, szíveskedjenek erről a rendező bizottság elnökét, Benedek Józsefet, a hidelvei ev. ref. népiskola tanítóját (újuteza 37 sz.) legkésőbb f. hó 25-éig értesíteni. Az 1875 évi október 2-án tartott választm. gyűlés megbízásából. Deézsy László, egyleti másodtitkár.

— **Pénztárnoki figyelmeztetés.** Lapunk járta-tói közül tisztelettel felkérem azokat, a kik annak díjával még hátrálékban vannak, szíveskedjenek tartozásuknak e f. hó 25-éig eleget tenni, hogy e részben is megnyugtató számadást terjeszthessek a tartandó közgyűlés elé. Kolozsvárt, 1875. október 14. Gazsy József, egyl. pénztárnok.

(6.) A „Népiskola“, f. évi 39-ik számában, megemlékezik azon cikkről, mely Spencer Herbert „Neveléstaná“-nak ismertetése céljából „Egy új csillag“ cím alatt, közelebbről jelent meg lapunk hasábjain. Örvidenénk ennek a collégiális figyelemnek, ha annak a volna a célja, hogy a „Népiskola“ olvasói is figyelmessé tétessenek Spencer kitűnő művére. De a cél, úgy látszik, ellenkező, az t. i., hogy Spencer művéről kicsinylőleg szólva, egyszersmind egy oldalgással a kormány tanterve is excommunicáltassék. A „Népiskola“-nak, úgy látszik, nincs inyére, hogy arra a „világosságra“, a mely Spencer művéből sugárzik, figyelmessé teszszük a szülőket és tanítókat s e miatti haragjában „áradozásnak“ nevezi érintett cikkünket. Nevezze annak, a minek tetszik; de mi meg vagyunk győződve arról, hogy sokkal üdvösebb dolgot cselekszünk, a midőn Spencer műve fölött áradozunk, mintha bizonyos felekezeti törekvések érdekében áradoznánk. Hanem az aztán tetszik a „Népiskola“-nak is, hogy vezércikkünk a népiskolák számára kiadott

ministeri tantervet elvetendőnek itéli. Sajnáljuk, hogy a „Népiskola“-val e tekintetben sem árulhatunk egy gyékényen; és pedig azért nem, mert mi a ministerialis tanterv-nél még valami rozszabbat is ismerünk, s ez ama felekezeti iskolák „különlegés“ törekvése, a melyek érdekében a fentisztelt „Népiskola“ szerkesztetik.

(6.) **Beküldetett** a zilahi tanító-képezde „Értesítvénye“ az 187¹/₅-ik tanévről. Érdeklődéssel lapozgattuk át a 68 lapra terjedő művet s kiválóan figyelemre méltónak találtuk abban Faluvégi Albert igazgatónak azt az értekezést, a mely arról szól, hogy a képezdék szaktanárai — az egyetemes módszertan tanárával egyetértve s vele ugyanazon vezérelvek szerint haladva — miként ismertethetik meg növendékeiket köteles tantárgyaiknak nemcsak anyagával, de egyszersmind azok módszertani kezelésével is. E becses értekezés után tüzetesen adja elő az „Értesítő“ a lefolyt évben előadott tananyagot, ismerteti az intézetben főnálló „Eötvös-kör“ és „Lázár-kör“ (?) működését, továbbá az óratervet, az egészségi és erkölcsi állapotot, a fegyelmi szabályokat stb. Az igazg. tanács és a tanári kar gyűléseinek jegyzőkönyveit azonban, melyek semmi érdeket sem tartalmaznak, szerintünk fölösleges volt fölvenni az „Értesítőbe“, a melynek másnemű, érdekes adatai közül ezennel ide írjuk a következőket. Járt a tanintézetbe ez elmúlt tanévben összesen 41 növendék, ezek közt 20 magyar, 18 román és 3 izraelita; évközben kimaradt 4. A növendékek, 4-nek kivételével, mindnyájan ingyen köztartást élveztek az intézetben s ezenfelül „szálláspénz“ címen havanként 4 frt ösztöndíjt is kaptak. Az intézet főnállása — vagy is 1870 óta összesen 40 növendék végzett, kik közül 32 már tanítói állomáson van.

— **i —** A városunkban levő képezdékben közelebbről lefolyt felvételi és képesítő vizsgálatok eredményéről közöljük a következő adatokat. A tanítónő-képezdébe felvételre jelentkezett 130, felvételi vizsgálatot állott 115. Felvétetett bennlakónak 15, bejárónak 23, tehát összesen 38 növendék, a kik közül vidéki 28, kolozsvári 10. (Természetesen az adatok csak az I. osztályra szólnak.) Elemis illetőleg népiskolai tanításra képesítést nyert e képezdében 28; munkamesternöi vizsgálatot állott 1. A tanító-képezdébe az I. osztályba való felvételért folyamodott 56 mind állami segélyre. Ezek közül ily segélyre felvétetett 18, utólagosan saját költségén tanulásra jelentkezett s fel is vétetett 10. Az első osztály létszáma lesz tehát 28, a II. osztályban van 25, a III.-ban 17, s így e képezde tanulói összes létszáma a most megnyitott tanév elején 70. Tanképesítő vizsgálatra jelentkezett ide 26, a kikből vizsgálatot tett s annak alapján képesítést is nyert 25. Ezek, valamint a képesítést nyert tanítónők már csaknem mind állomáson vannak. A gyermekkertésznő képezdébe felvétetett az I. osztályba 15, a kik közül 13 ösztöndíjt is nyer. A képesítő vizsgálatra itt 11-en jelentkeztek, de azt, mert 2 időközben visszalépett, csak 9-en tették le; és pedig 1 kitűnő, 6 jeles és 2 kielégítő eredménnyel. — Már csak ez adatok is eléggé mutatják, hogy népiskolai tanügyünk állapota mennyire javult az újabb időben. De különösen mutatták ezt a megtartott felvételi vizsgálatok, a melyek örömmel győzhetnek meg mindenkit, hogy milyen szép készségű növendékek esengenek ma már azért, hogy a képezdébe bejuthassanak. — Igen, mert — Istennek hála! — kezd a tanítói állás már nálunk is — tiszteltté és keresetté lenni!

Felelős szerkesztő: YÁRADI KÁROLY.